

01.09.2016

Tot seguit us oferim la crònica de la taula rodona organitzada per la FOLC «*Trajectòries lingüístiques i incorporació de nous parlants al català*» del passat 18 de maig del 2016 al Centre Cívic Golferichs de Barcelona:

Isaac González, sociòleg, professor dels estudis d'Arts i Humanitats de la UOC i coordinador de la taula rodona va explicar que havia fet recerques sociolingüístiques vinculades als usos lingüístics dels joves a Catalunya i que va entrar en contacte amb la FOLC ja fa uns quants anys i havia col·laborat en algunes de les taules rodones que s'havien organitzat. En aquest cas concret va pensar que seria interessant treballar el tema de les incorporacions lingüístiques i, per això, va pensar convidar l'Enric Saurí i la Maite Puigdevall per donar dues pinzellades diferents sobre aquesta qüestió. Continuem amb les seves paraules.

Avui tractarem un tema que s'ha posat sobre la taula amb motiu de la publicació del Manifest Koinè que considerava la població immigrada de llengua original castellana forces de colonització lingüística involuntària, expressió una mica desafortunada, encara que expressi un temor lícit i raonable. Aquesta expressió ens vincula a una por que té a veure amb una dada sociolingüística evident que és que a Catalunya hi ha més població d'origen castellanoparlant que d'origen catalanoparlant, la qual cosa pot generar un temor de minorització progressiva de la llengua catalana.

Per això creiem que és especialment oportú explicar quins són els processos que fan que les poblacions no tendeixin al tancament social en elles mateixes, ja sigui per qüestions d'origen

ètnic, identitari o lingüístic, sinó que tendeixin a aquelles dinàmiques que afavoreixen les xarxes d'interacció que trenquin aquests tancaments socials i potenciïn formes d'hibridació dels usos lingüístics que fan que aquestes pors es puguin relativitzar o contemplar des d'una nova mirada, que és el que intentarem amb aquesta xerrada.

Qui primer parlarà serà l'**Enric Saurí**, que és sociòleg, professor col·laborador a la UOC i membre del Grup d'Estudis de les Identitats (GEI). Entre d'altres

coses ha treballat fent recerca, sobretot en els àmbits de la cultura, de l'educació, de la immigració i de la llengua. Us apunto algunes de les recerques que ha fet aquests darrers deu anys fent d'investigador i coordinador de projectes com ara el que es titulava «Ensenyament dels cursos de català per a adults als immigrants», «Memòria de la integració lingüística», «Transicions lingüístiques», projectes sobre cultura popular, un d'ells titulat «La diversitat i la integració en l'associacionisme cultural català» i ha publicat diversos llibres sobre aquesta temàtica «El català i la immigració», «El català a les empreses», «La llengua com a factor d'apoderament en les trajectòries lingüístiques».

Recentment ha fet la tesi doctoral que es titula «Incorporacions lingüístiques» que explica bàsicament quin ha sigut el procés, les trajectòries, les hibridacions lingüístiques que ha tingut la població castellanoparlant que va arribar aquí en l'onada dels anys seixanta del segle XX, i els fills d'aquestes persones que són catalans castellanoparlants d'origen i que han tingut trajectòries lingüístiques diferents.

Avui farà un repàs a partir de la seva recerca empírica vinculada a la tesi que ha presentat sobre aquestes qüestions i explicarà la trajectòria d'aquests dos col·lectius.

La **Maite Puigdevall** és col·lega meva a la Universitat Oberta de Catalunya. De formació és filòloga, va estudiar Filologia Catalana a la Universitat de Girona, i més endavant es va especialitzar en Sociolingüística. Va fer recerca sobretot vinculada a les polítiques lingüístiques. En la seva trajectòria professional ha encavalcat la recerca en sociolingüística amb l'aproximació a la llengua des d'una vessant professional, després de fer la llicenciatura i d'estudiar un màster d'estudis etnològics gal·lesos a la Universitat de Cardiff al País de Gal·les, on també hi va fer el doctorat. Un cop doctorada va estar treballant al Parlament Europeu com a assessora en llengua i cultura per un diputat gal·lès. Va treballar també com a tècnica del Consorci per la Normalització Lingüística a Girona i és a partir del 2008 quan s'incorpora a la UOC i es decanta per la vida acadèmica. A la UOC és membre del grup de recerca

IDENTICAT - Llengua, cultura i identitat en l'era global

. A part és també membre actiu de la

[Xarxa europea COST- "New Speakers in a Multilingual Europe- Opportunitates and Challenges](#)

". Aquesta xarxa està formada per investigadors interessats en la recerca sobre nous parlants.

Dins d'aquest grup de recerca Identicat ha treballat en diferents projectes en l'àmbit de la sociolingüística. El que avui ens presentarà forma part dels resultats del projecte "Neophon. Nous parlants i noves identitats: pràctiques i ideologies". Es tracta de com s'incorpora la població d'origen forà a una nova comunitat lingüística, com aprèn, es fa seva i parla una llengua, que és una llengua minoritzada com el català. Tindrem una mirada sobre la població que es va incorporar fa més temps, quines són les incorporacions de poblacions d'altres parts d'Espanya i després una mirada a les incorporacions més recents, que s'han incorporat a la catalanitat els últims deu i quinze anys.

Enric Saurí va començar la seva intervenció informant que el que explicaria era el resultat d'anys de recerca sobre el que nosaltres en diem «incorporacions lingüístiques», és a dir, quins són els mecanismes, les lògiques d'incorporació lingüístiques, pels quals persones arribades d'altres indrets -a l'estudi arribades de l'Estat espanyol- s'acaben incorporant a la llengua, per quines raons s'hi incorporen i per quines raons no s'hi incorporen, i també veure què fan els fills d'aquestes persones, que ja han nascut aquí, és a dir, catalans de naixement, però d'origen castellanoparlant.

En primer lloc, una sèrie de prèvies molt ràpides. Per a abordar aquest fenomen cal entendre'l des d'una perspectiva temporal; aquesta perspectiva ofereix bons aprenentatges sobre el procés d'inclusió lingüística que han viscut diversos contingents generacionals, i que han convertit la llengua catalana en una llengua de nous parlants. Aquesta lògica temporal permet prendre com a punt de partida la immigració i el fet que Catalunya és un país d'immigració que s'ha anat construint a partir dels diferents contingents poblacionals. També s'ha de tenir en compte la importància de la llengua com a element d'identificació. La llengua confereix identitat. La llengua també és percebuda com un factor d'arrelament per aquests contingents poblacionals que van arribant i que es van incorporant progressivament al català i que li donen la dimensió d'arrelament, però la llengua també actua com un element d'alteritat, de construcció del nosaltres els catalanoparlants i dels altres els castellanoparlants. Hem d'entendre aquestes diferents dimensions amb les quals juga la llengua per tenir una perspectiva més global.

A la segona meitat del segle XX, sobretot als anys seixanta, es produeix una important arribada de població procedent d'Andalusia, Extremadura, Castella, etc. que arriben a un país del qual no coneixen res. No tenen ni idea que Catalunya és percebuda com una nació, on hi ha una

Llengua pròpia i això ho viuen en el context global d'una dictadura. Catalunya no té cap eina legal per poder conservar la seva llengua i la seva identitat cultural. Caldrà veure com aquestes persones es van incorporant en un context tan negatiu com és una dictadura. El segon eix són els fills que apareixen en els moments de la transició, que contràriament als seus pares viuen una lògica diferent: Catalunya té un marc jurídic diferent hi ha les polítiques d'immersió lingüística, etc., és a dir, viuen d'una manera més normalitzada la presència pública del català.

Cal tenir present que existeix un invariant, que el català és una llengua dominada que no té una posició hegemònica en relació al castellà a Catalunya. El castellà és la llengua dominant que té la potència d'un estat. El català no pot competir amb aquest potencial. Hem de tenir en compte aquesta lògica de dominació.

La llengua és un marcador social de primer ordre; a Catalunya, en tant que país d'immigrants, esdevé un posicionador social. Cal tenir present les dinàmiques articulades en aquest context social per entendre quines són les possibilitats que permeten o no la incorporació al català.

Les oportunitats per utilitzar la llengua o la predisposició per fer-ho s'emmarquen al voltant d'unes determinades condicions de possibilitat. És a dir, l'ús del català depèn d'unes condicions de possibilitat que ho facin viable. Quines són, doncs, les condicions que permeten la incorporació al català?

Així, per entendre aquests processos d'incorporació cal considerar: les condicions històriques i socioeconòmiques dels processos migratoris dels anys cinquanta als setanta, la política lingüística del franquisme repressora de la llengua, l'existència o no de mecanismes de rebuda presents a la societat d'arribada, la configuració dels 'nous barris' al voltant dels centres històrics de pobles i ciutats, l'existència o no de contacte amb catalanoparlants i els mecanismes psico-socials (*habitus lingüístic* de Pierre Bourdieu) pels quals una persona té la predisposició d'aprendre català en un context tan advers.

Així, el context durant la dictadura esdevé advers per a l'aprenentatge del català. No obstant, a partir de l'arribada de la democràcia, aquest context va canviant gradualment. A principis dels 80 s'aprova la llei de normalització lingüística, la immersió a les escoles, apareixen de manera més potent els mitjans de comunicació en català (TV3 com a bandera) i s'aconsegueix un augment de les competències lingüístiques de bona part dels catalans; això afectarà directament els fills i filles del contingent poblacional esmentat, arribat els anys 50 i 60. A partir d'aquest moment de la transició augmenten els espais catalanoparlants i això serà un element

clau per entendre la incorporació progressiva al català. Amb aquesta progressiva normalització apareix la percepció que la llengua pot ser un factor potent per a la mobilitat social ascendent.

Això explica el que diem els sociolingüistes, que «el català té una mala salut de ferro», que vol dir que el català pot retrocedir en algun punt, però s'ha consolidat. Les polítiques de la Generalitat han estat útils, però encara resta molta feina per fer. Caldrà saber quines polítiques s'hauran d'aplicar perquè arribi a alguns àmbits socials on ara no arriba.

Un cop feta aquesta contextualització passem a comentar les recerques.

El que hem estat observant és l'existència de diferents models, que ens permeten entendre quins són els usos lingüístics dels parlants que tenen el castellà com a llengua materna.

En un primer grup és el «model d'alta aproximació lingüística» format per les persones que s'incorporen al català d'una forma plena. No només s'incorporen al català pel que fa als usos sinó també en un sentit d'identificació. Malgrat que el castellà sigui la seva llengua materna, el català té cada vegada més per a aquestes persones una significació simbòlica molt important. Per aquest perfil, la llengua és indissociable de la identificació catalana. Hi ha diferents causalitats per arribar a aquest model. Són persones més joves que han viscut la immersió, que han accedit a nivells superiors d'estudis, que tot i procedir de barris castellanoparlants tenen molts contactes amb catalanoparlants –la relació creixent amb catalanoparlants marca la possibilitat de parlar català–, tenen una xarxa social densa i fluïda –actius socialment i, sovint, políticament–, i sobretot, ens trobem que en la seva trajectòria existeix un compromís personal per a superar reptes vitals i un compromís clar d'incorporació lingüística, de manera que conceben el català com una dimensió molt clara d'arrelament gairebé militant; s'incorporen al català perquè és el que toca fer a Catalunya. Els individus d'aquest perfil confereixen un alt valor simbòlic i expressiu al català. Es produeix una clara reivindicació del català com a llengua pròpia del país, a la vegada que es llegeix la llengua com element atorgador de prestigi social.

Un segon grup és el «model de centralitat», d'usos lingüístics duals. Són persones de generacions més joves, amb una relació amb el lloc d'origen –propi o patern– de baixa intensitat i amb unes trajectòries educatives consolidades. Per tant, tenen una alta competència

lingüística en català tant en l'àmbit formal com informal –contacte amb el català a l'escola, a la feina, amb els veïns, etc.–. En aquest cas, com en l'anterior, l'àmbit associatiu hi jugarà un paper molt important, de primer ordre. A diferència amb el primer grup, en aquest cas no hi ha una aproximació tan simbòlica i tan afectiva, i usen el català indistintament, en funció de l'espai públic en què es troben. És a dir, són plenament competents en català i castellà, però s'identifiquen com a castellanoparlants. El seu vincle amb els castellà, en tant que llengua primera, és molt fort. Tanmateix, es produeix una utilització del català amb tota "normalitat" quan els és necessari (a la feina, als estudis, en determinades relacions socials, etc.). És a dir, es produeix una adaptació lingüística absoluta en funció de la situació i dels interlocutors. En aquest sentit, són conscients del valor simbòlic de la llengua. Per aquest grup, la llengua catalana també és viscuda com a pròpia i necessària per a viure a Catalunya, però no és la llengua de 'casa'. En resum, aquest model exemplifica els efectes de la normalització lingüística i la institucionalització del català. S'ha interioritzat la necessitat de ser competent i emprar el català en espais d'interacció més formal.

Un tercer grup és el «model d'aproximació fallida», que és un model on trobem persones de classe treballadora amb baixos nivells d'instrucció, que quan van arribar es van ubicar en barris de la perifèria de Barcelona on la densitat lingüística és castellanoparlant, però que van intentar d'alguna manera aproximar-se al català, però les lògiques contextuais de la seva trajectòria impedeixen aquesta aproximació. Hi ha consciència de la importància de les dimensions instrumental i simbòlica de la llengua. És a dir, la llengua pot actuar com a motor d'arrelament que permet la plena incorporació laboral i relacional. És necessari aprendre-la i aquesta necessitat es trasllada als fills (articulació d'estratègies per l'èxit de l'aprenentatge i usos lingüístics). En termes de discurs hi ha una certa culpabilització «jo no he estat capaç, he fallat a l'hora d'aproximar-me al català», però a la vegada també hi ha el discurs de dir «és que els catalanoparlants no m'han ajudat, quan jo intentava parlar en català em parlaven en castellà». Sovint, el fet que els catalanoparlants no els parlessin (o parlin) en català és percebut com una forma d'exclusió. És un discurs molt potent que viuen amb una altíssima incomoditat. Malgrat aquesta lògica de l'autoinculpació, apareix una lògica d'efecte generacional «jo no m'he pogut incorporar al català, però tinc molt clar que els meus fills s'hi han d'incorporar» perquè l'escola és un marc d'aprenentatge del català, però també perquè insisteixo que ells han d'entendre i parlar aquesta llengua, perquè tinc molt clar el potencial de mobilitat social que té.

Un quart model semblant a l'anterior és el «model d'aproximació puntual» inclou aquells individus que utilitzen el català en marcades ocasions, gairebé tota la seva trajectòria vital és en castellà i el català no és vist com un element important en el seu procés d'incorporació a Catalunya. El català és la llengua pròpia de Catalunya, és un idioma que cal respectar, però jo no tinc cap mena d'interès perquè a mi no em serveix a l'hora de reeixir en el meu arrelament al país. Per aquest grup, la llengua no és un element important per al procés d'incorporació –aquest procés es produeix per factors laborals i/o socials–. La llengua és un element més de Catalunya però no és reconeguda com a eina d'ascensió, cohesió i acomodació. No fa falta parlar català per sentir-se arrelat, la lògica de la catalanitat queda al marge de la dimensió

idiomàtica.

En darrer lloc, el cinquè model és el «model d'alt distanciament lingüístic», un model on hi ha individus absolutament allunyats d'una perspectiva catalanocèntrica de la seva pròpia vivència. Ens trobem amb la importància de l'homogeneïtat del barri amb majoria absoluta de castellanoparlants amb unes condicions de classe –baix nivell d'instrucció, baix capital cultural i social, procés migratori propi o dels pares dur i costós, etc.– també molt determinades, on el català no ha pogut a penes penetrar-hi. Sí que és cert que en el moment de la transició hi va haver sindicats que van intentar penetrar en aquests sectors, però el potencial de penetració del català ha estat molt limitat. Els consums culturals són totalment castellanoparlants. La vivència del català hi és inexistent i el contacte personal amb el català és molt reduït. En termes generals, no hi ha la percepció de la necessitat objectiva d'aprendre el català, element que queda reafirmat amb la 'norma lingüística' dels catalanoparlants d'adaptació al castellà en funció dels interlocutors.

Aquí ens trobem amb tres tipologies de persones.

En un primer submodel, la llengua és reconeguda, però no és necessària. El català sí que pot ser útil per a alguns, però per a mi no ha estat útil per a la feina ni per a la meva xarxa relacional ni per als meus consums culturals. No es dona valor instrumental a la llengua, és el pragmatisme de la quotidianitat. Contradictòriament, però, són conscients de la importància del català per assolir determinades posicions socials. En aquest cas, s'evidencia un cert discurs del 'perdedor'. Aquesta consciència permet teixir estratègies educatives en relació als fills (amb o sense èxit) on la llengua hi té cabuda.

Un altre submodel és el d'un petit grup que no parlen el català i fan el discurs de culpabilització ja esmentat. Jo no parlo el català, no he estat capaç d'aproximar-me al català, faré el que pugui perquè els meus fills s'hi incorporin. Aquesta consciència de la necessitat de conèixer la llengua entra en contradicció amb els seus propis baixos nivells de competència lingüística. S'observa una certa frustració entre el que són i el que voldrien ser, en ser conscients que la llengua pot ser una eina per a la mobilitat social. La no competència genera un discurs d'autoculpabilització ("La pròpia incompetència els limita", diuen); es produeix, doncs, l'autorecriminació per la manca d'habilitats lingüístiques i la incapacitat per a gestionar aquesta mancança.

Un últim submodel el formen aquelles persones que tenen una nul·la identificació amb el país i

un alt blindatge lingüístic. No volen parlar el català malgrat que tinguin competències lingüístiques. Es produeix l'allunyament de qualsevol marc de referencialitat catalana (desinterès per la realitat catalana i invisibilització de tot allò que és interpretat com a català). El català és percebut i relatat com un "regionalisme" bonic que no cal sobredimensionar: *"Que el parli qui vulgui, però sense imposicions, ni a les escoles ni a les administracions"*. Podríem fer referència a alguns partits polítics que han aparegut els darrers anys on aquesta dinàmica hi és molt present. Seria molt interessant fer una recerca per a saber quines són les característiques de classe de les persones que es troben en aquest subgrup. Quins són els contingents que tenen aquest elevadíssim blindatge al català i a la vegada tenen un plantejament hispanocèntric en la seva forma d'actuar i de viure. En aquest cas podríem parlar de funcionaris de l'estat que tenen una posició social estable elevada, que tenen aquest comportament refractari en relació amb la llengua.

Per acabar passaré a enumerar un seguit de factors rellevants per a reeixir en la incorporació lingüística:

En primer lloc, cal dir-ho encara que sigui una obvietat. Té molta importància el context historicopolític en què es produeixen les migracions del segle XX: un context de repressió de la llengua catalana, en què es configuren una sèrie de barris a les perifèries de les grans ciutats on es concentra la població castellanoparlant. Aquesta lògica urbanística i geogràfica que es produeix en aquest moment construeix un cert element d'impermeabilitat en relació amb la llengua. En aquests barris la llengua catalana no apareix fins a la transició. En canvi hi ha barris perifèrics en poblacions més petites on hi ha més punts de contacte amb els barris del centre de la ciutat on hi ha més penetració de la llengua catalana. El temps i l'espai esdevenen elements importantíssims a l'hora d'entendre la lògica d'aquestes incorporacions.

En segon lloc, la densitat lingüística del territori on arriben, perquè en depenen les possibilitats de contacte amb el català.

Les xarxes socials són també un element de primer ordre per a aconseguir la incorporació a la llengua. L'obtenció de capital social o de capital relacional, com diria Pierre Bourdieu, permet ampliar els contactes amb els catalanoparlants i naturalitzar el fet de parlar català.

Hi ha una lògica dels canvis. Les persones de generacions més velles que s'acaben incorporant al català tenen una actitud més compromesa, més d'identificació amb la llengua; en canvi les generacions més joves tenen una relació més instrumental amb la llengua.

Un altre factor d'incorporació són les composicions familiars. És evident, però s'ha de tenir en compte, que aquelles persones que s'aparellen amb una persona catalanoparlant tenen la possibilitat d'incorporar-se, amb major o menor intensitat, a la llengua.

Un altre factor importantíssim és la consciència d'adquisició d'estatus social. Es dona una major disponibilitat per parlar català entre els individus amb un major nivell d'instrucció, posició social i amb xarxes socials més actives i dinàmiques. L'establiment d'una posició social més elevada respecte a l'origen ha permès la incorporació a nous espais socials on el català hi té una presència dominant. Una major incorporació al català esdevé un clar indicador de mobilitat social.

Un element contrari a la incorporació és l'existència d'una cultura espanyola resistent. L'existència d'un marc cognitiu i cultural exclusivament de referencialitat espanyola, generada per la inseguretat en els marcs d'identificació derivada de la transició i l'autonomia; la manca de referents autòctons, el no assoliment de les expectatives vitals o la percepció de la cultura catalana com a dominant/imposada i sobresubsidiada. Tot plegat genera una reculada de la dimensió afectiva vers 'el món dels catalans' i un reforçament de la identitat espanyola. En paral·lel, alguns sectors polítics ho aprofiten i ho afavoreixen.

En d'altres casos, es pot produir el reforçament de les cultures i identitats d'origen amb estructures com les cases regionals i això pot dificultar la incorporació. Per exemple, jo em sento andalús i no m'identifico com a català. Reproducció '*ad infinitum*' de les dues comunitats perpetuant la 'condició d'immigrant' i produint-se un major allunyament del fet lingüístic (el català com a llengua dels '*altres*').

Un altre factor d'incorporació de primer ordre és la lògica del pragmatisme. En la mesura que la llengua catalana és percebuda com a necessària actuarà com un element d'atracció cap al català. I aquí hi entren àmbits tan importants com el laboral, relacional, cultural, etc. A mesura que es va entrant en aquests nous àmbits de catalanitat es considera la llengua com un element més important.

Finalment, tenim la lògica d'identificació amb el país. Persones que adquireixen un compromís

polític amb la catalanitat i que tenen claríssim la necessitat d'incorporar-se al català com un element no només d'arrelament sinó de militància per la llengua i el país. La llengua és necessària per reeixir en la pròpia trajectòria educativa i laboral, però a la vegada confereix prestigi social i és una manera de reivindicar la pròpia catalanitat (almenys una manera de viure-la) i l'adhesió al país.

A partir d'aquí podríem fer la reflexió que, malgrat tot, s'ha produït la incorporació lingüística. Ja va començar durant la dictadura en unes condicions molt difícils i ha continuat fins a l'actualitat. En qualsevol cas, el coneixement de les dinàmiques del passat ha de permetre articular polítiques per al present.

Maite Puigdevall comença explicant que parlaria de les noves migracions dels nous parlants. Aquesta població s'incorpora al català per diferents motius i hi ha persones tant d'origen castellanoparlant, que venen de migracions recents procedents d'Espanya, gent de totes les edats, joves sobretot, que venen a treballar a Catalunya per qüestions professionals, molts del món de la medicina, però també de moltes altres professions. D'altra banda també ens interessava esbrinar què passava amb altres migracions que s'han incorporat al nostre país en els darrers deu anys però que venen de llocs més llunyans, de dos tipus de mons: uns de mons més rics (europeus com ara francesos, italians, alemanys, etc., però també canadencs, nord-americans, etc.). Què passa quan vénen aquí i com s'incorporen a la llengua. Però també volíem saber què passava amb persones, amb famílies procedents de països més pobres, en què la seva raó principal per emigrar és la supervivència. En les nostres mostres tenim africans, asiàtics, també d'Europa de l'Est afectats per una forta crisi econòmica. Tal com deia l'Enric, sempre hem de pensar en quins moments polítics o econòmics estan passant les coses. Cal saber què passa al món, perquè el que passa al món ens afecta i afecta la gent que ha vingut a parar aquí. És important saber per què han vingut.

La situació econòmica també explica les aturades d'immigració durant la crisi econòmica. A finals dels anys 90 i a principis del 2000 veiem com la bombolla del món de la construcció va portar molta immigració, que ara en certa manera s'ha estroncat. Ara continua havent-hi immigració, però menys, i hi ha reagrupament familiar. Canvia també com la gent s'incorpora aquí. Ens hem de preguntar què passa amb la gent que es va incorporar en aquell moment i ha perdut la feina, què passa també amb qüestions de gènere, què passa amb els homes, què passa amb les dones, etc.

També és important saber que hi ha hagut una feminització del treball, les dones s'han incorporat al món laboral, al món més manual menys qualificat. Han perdut feines. Havien portat les seves famílies i les seves dones es quedaven a casa, però han vist que si l'home

perdia la feina havien de trobar una manera de subsistir, amb la incorporació de les dones al mercat laboral; i això té també conseqüències lingüístiques importants. Per tant, veiem tot aquest tipus de dinàmiques que també són molt importants per entendre què passa amb la gent, no només què passa amb les seves feines, amb les seves famílies, amb els seus barris on s'incorporen. I això té a veure amb el criteri de a quin lloc van a parar. Això té conseqüències clares. Si el lloc on s'incorporen és un lloc d'alta densitat lingüística on el català és la llengua hegemònica d'aquella comunitat, veiem processos d'incorporació bastant ràpids, mentre que això no passa en espais on la densitat de l'ús i presència del català és menys alta, com passava amb els immigrants més antics. En això hi ha paral·lelismes molt clars.

En el manifest Koiné sembla que es parlava de la immigració dels anys 50 i 60 del segle XX com d'un perill pel català, en un moment que Catalunya no tenia eines per incorporar lingüísticament tot aquest contingent immigratori. No hem de perdre de vista que el català pràcticament hauria desaparegut si no hi hagués hagut una incorporació al català, tan de la primera onada castellanoparlant com de la segona, perquè la segona també ha estat molt important.

Es tracta de saber quins són els objectius i quins són els resultats de les polítiques lingüístiques, com aconseguim que la gent parli català o que parli qualsevol llengua. Només hi ha dues maneres de fer-ho: garantint la transmissió lingüística intergeneracional dels nadius que la tenen com a llengua pròpia i fent polítiques clares d'incorporació de persones que no han après la llengua catalana en família.

La transmissió lingüística intergeneracional dels nadius s'assegura creant les condicions contractuals d'ús, d'ampliació d'àmbits d'ús, promoció dels usos en els mitjans de comunicació, en els àmbits econòmics, perquè els nadius percebin que aquesta llengua val la pena passar-la als seus fills, aquesta és una manera de garantir la sostenibilitat d'una llengua. Això no és menor perquè veiem que continua passant en altres llengües minoritzades europees, en què la transmissió intergeneracional no està garantida. A Catalunya les dades ens mostren que està garantida, però no som prou els nadius. Diríem que de fet som minoria els que la tenim com a llengua inicial i l'hem apresada en família. Per tant, no n'hi ha prou amb polítiques que garanteixin la transmissió lingüística intergeneracional, calen polítiques clares d'incorporació d'adults o de joves, que no tenen aquesta llengua com a llengua familiar.

Pel que fa a la incorporació de persones que no tenen la llengua catalana com a llengua inicial, sabem com incorporem els nens i els joves a l'aprenentatge d'aquesta llengua a partir d'unes polítiques educatives i a Catalunya tenim una política clara d'immersió lingüística i aquestes polítiques lingüístiques són imprescindibles, però no són suficients tampoc. Ja sabem que una

cosa és aprendre una llengua i una altra és utilitzar-la. Nosaltres veiem que sense les polítiques d'incorporació dels joves a través de l'àmbit educatiu la situació seria completament diferent i, per tant, aquestes polítiques han de continuar vigents per moltes enquestes que ens hagi fet l'Estat espanyol.

Però no incorporem només joves i nens de diferents països que venen a l'escola amb programes d'immersió; les aules d'acollida, que malgrat la complexitat, estan funcionant almenys per adquirir la competència funcional. Una altra cosa és si després utilitzen aquesta competència fora dels àmbits escolars. Caldrà veure quines són les activitats d'aquests joves fora de les aules.

Voldria parlar sobretot d'una gràfica amb dades de la DGPL, que vindria a reforçar la informació sobre la incorporació al català aquests darrers deu anys, que ha estat de 1,5 milions de parlants malgrat totes les dificultats, i que gairebé 3 milions de persones, que no tenen el català com a llengua inicial, la saben parlar.

D'alguna manera és veritat que hem de mirar el detall, com parlen el català i amb qui el parlen. S'han de complementar estudis de caire més quantitatiu amb treball de camp qualitatiu, però el que està clar és que la llengua catalana continua atraient nous parlants.

Qui són aquesta gent i què passa amb ells? Com els podem entendre? I sobretot què passa quan ells venen aquí i volen aprendre la llengua? Quines són les principals barreres amb què es troben? I un cop comencen a parlar català, què canvia?

Primer hem de veure quines dificultats tenen o no per a aprendre-la. Aquests tipus de parlants poden tenir poca visibilitat en els àmbits oficials. Són gent que viuen a les nostres places, als nostres carrers, als nostres barris, però costa encara sentir accents forans als telenotícies, a les nostres estacions de tren, a la ràdio, etc. Diguem que són un gran contingent de població, però continuen apareixent d'alguna manera als marges, també per qüestions econòmiques i de poder i de capital educatiu. D'alguna manera continuem tenint un país encara sonorament molt nadiu i això fa que quan tu sents un accent forà el notes i penses -si és en un lloc oficial- per què han posat aquest accent en comptes d'un de "pròpiament" català. Les seves pràctiques es perceben com a poc autèntiques i fins i tot il·legítimes, i d'alguna manera, aquesta gent no té un ús exclusiu o primordial del català, com sol passar amb els nadius. Són gent que tenen les seves llengües d'origen (de vegades són gent multilingüe en els seus països d'origen) i s'adonen que aquí hi ha dues llengües.

No qüestionen el fet que hi hagi dues llengües, sobretot els que venen d'Àfrica i Àsia i no estan immersos en la ideologia de l'estat nació europeu o del món afluent. Aquesta motxilla ideològica que tenen els parlants italians, francesos, alemanys d'una llengua, un estat i un poble, no la tenen els parlants multilingües d'altres països no europeus i aquests, si necessiten el català tenen menys manies per aprendre'l i fer-lo servir. En certs casos poden aixecar suspicàcies entre els nadius per qüestions de puresa lingüística: per accent, per correcció lingüística, per la indexicalitat que suposa ser un nou parlant. Ens delaten les s sordes i les s sonores, ens delaten les neutres, de seguida notem que aquella persona no ha après la llengua a casa. I aquests elements poden actuar com elements deslegitimadors davant de les ideologies puristes. El que hem de fer nosaltres com a població nadiua és posicionar-nos d'una manera que permetem que hi hagi espais d'aprenentatge i de millora, perquè si no donem aquesta oportunitat no milloraran mai i no acabaran parlant el català.

El que és important a tenir en compte és que no tot és sempre igual, que hi ha canvis vitals i que les persones no saben sempre les mateixes llengües i de la mateixa manera, sinó que té molt a veure amb les trajectòries vitals i d'aquí les trajectòries lingüístiques. Les llengües s'aprenen en diferents moments de les trajectòries vitals i es poden usar o deixar d'usar per diferents motius o circumstàncies. El que s'ha de tenir en compte és que aquests motius o circumstàncies tenen a veure amb les trajectòries vitals: què fan, amb qui es troben, qui són els seus amics, la seva feina etc. Que un jove no parli una llengua en un moment donat de la seva vida, no vol dir que per a la resta de la seva vida no la parli més. Depèn amb qui es trobi, depèn de quines siguin les seves necessitats a l'hora d'incorporar-se al món laboral. Segons les circumstàncies podrà tenir més oportunitats d'aprendre la llengua o no.

I aquí veiem una cosa que es repeteix. Dèiem que, en les poblacions d'origen castellanoparlant, les trajectòries d'ascensió social van lligades a les trajectòries d'adquisició de la llengua catalana. Veiem també que, en certes tipologies de parlants que vénen de fora de l'Estat espanyol, aquesta tendència a l'accés a capital educacional i també laboral es fa a través del català. Veiem clarament que en molts àmbits on el català és la llengua habitual, els immigrants d'aquestes tipologies també s'incorporaran al català. És important tenir en compte això, però els resultats dependran de cada circumstància concreta, i sobretot del fet de trobar-se amb una massa crítica de parlants competents d'aquesta llengua que són comprensius davant del nou parlant, i sobretot que el parlant nadiu no actuï de barrera, com ara canviar de llengua quan se'ns adreça algú en castellà o quan veiem que la seva pell no és com la nostra.

Crec que el tema de les emocions lligades a les incorporacions lingüístiques també és un espai a investigar, que pot ser bastant productiu, sobretot si les emocions que experimenten aquests

parlants poden impedir o ajudar a la incorporació. A les nostres entrevistes, els nous parlants feien molta referència a les barreres que es trobaven cada dia pel fet de ser o parlar d'una determinada manera, o de no atrevir-se a parlar, però també parlaven de les gratificacions, com la sensació d'incorporar-se a una comunitat lingüística que no és hegemònica, que els costa, però que han aconseguit de superar les dificultats.

Un exemple d'això és el d'una noia d'origen castellanoparlant que explica la seva experiència en el moment d'aprendre el català i les seves angoixes, però a la vegada ella parla d'una cosa que té a veure amb les ideologies lingüístiques, que és que li sabia greu parlar malament. Què passa amb les llengües? Tots tenim una idea de què és parlar una llengua i parlar-la bé, i aquestes ideologies de com s'ha de parlar una llengua, si l'has de parlar encara que no la sàpigues del tot, també pot influir a l'hora de llançar-se a parlar aquesta llengua. Ella expressa aquest patiment, de prendre mal, no m'hi veig còmode, però a la vegada després diu «me'n vaig adonar -fent referència a la seva amiga que li parlava català- que la meva amiga parlava pitjor que jo i qualsevol paraula que no la sàpiga en català la diré en castellà». Li vaig dir: «no et preocupis, ja l'aniràs aprenent amb el temps». Es tracta de retenir que la incorporació és un viatge, que hi trobaré dificultats, però he de trobar mecanismes que m'empenyin endavant, i veure que de fet el català que es parla al carrer és molt variat i que no cal parlar un estàndard molt elevat, que ja hi arribaràs quan faci falta.

Un altre cas és el d'en Roger, a qui li parlen en castellà pel seu aspecte físic -un dels casos més habituals en el nostres informants-. En Roger és gambià i és negre i el seu parlar ha incorporat elements dialectals del català de Mallorca, ja que viu i treballa allà, i diu que és esgotador i que a ell li passa constantment, i que a veure si algun dia els catalanoparlants tenim una mentalitat una mica més normal; i creu que potser hauran de passar un parell de generacions perquè així sigui. Explica que quan entra en una botiga o en un restaurant, sempre d'entrada li parlen en castellà i diu «si començo a parlar en català la resposta és també en castellà i després potser en català». És un sentiment de frustració alt i conclou: «jo no vull estar tot el dia explicant que parlo català, etc.». I als seus fills els passa el mateix, tot i haver nascut a Mallorca i anar a l'escola amb l'ensenyament en català.

Es tracta d'un informant de les Illes, però estic segura que coneixeu casos amb aquestes frustracions. És un comportament de canvi de llengua que fem constantment i ho fem inconscientment pel pes d'haver estat subjugats i de pensar que la nostra llengua no serà útil als nous, i que així serà més fàcil que aprenguin la llengua hegemònica, que és el castellà en aquest cas.

Podem trobar elements clarament diferenciadors entre el que va passar fa uns anys amb les

incorporacions de parlants provinents de l'Estat espanyol i amb els nous migrants.

Què passa amb els comportaments? Veiem que els comportaments dels parlants que s'han incorporat al català d'adults no tenen comportaments tan exclusius i durant el dia utilitzaran les llengües que parlen amb diferent mesura, perquè tenen espais d'utilització per a les dues llengües.

També hem de tenir en compte una altra circumstància, on les tecnologies de la informació i la comunicació tenen un paper social a l'hora de mantenir els lligams amb els països d'origen. Molts tenen antenes parabòliques, telèfons mòbils, etc. Tenen contacte quotidià amb aquests països, cosa que no passava als anys 60. Això té efectes en els espais comunicatius, de manera que la població arribada recentment té vides locals, però també vides transnacionals a la vegada. Això té conseqüències en relació amb les llengües que parles i sobretot pel multilingüisme.

Una altra qüestió que s'ha de tenir en compte en l'aprenentatge de la llengua és que no és només formal. La majoria dels nostres informants s'han incorporat al català a través de cursos de Consorci per la Normalització Lingüística (CNL). El Consorci juga un paper crucial, sobretot en la incorporació als nivells elementals de l'aprenentatge de la llengua. A més al CNL continua havent-hi demanda per aprendre català.

El Consorci és la porta d'entrada a l'aprenentatge formal, però això no és suficient. Hem de procurar crear uns altres espais, de manera que aquesta gent es pugui incorporar a la llengua de manera més "natural", menys dolorosa que una classe de gramàtica. Hi ha d'haver contacte i interacció entre la població nouvinguda i l'autòctona i sobretot no hi ha d'haver segregació.

La segregació té a veure amb qüestions de polítiques socials, no només de polítiques lingüístiques, perquè el govern pot fer polítiques lingüístiques d'incorporació de nous parlants, però a la vegada propiciar polítiques de segregació escolar, en els àmbits de la sanitat, etc. La segregació és una barrera clara a la incorporació lingüística.

Els altres espais a què em referia poden ser espais d'oci, d'associacionisme, de cultura popular, a nivell de barri, d'organitzacions a nivell local, etc. Aquest hauria de ser un element a tenir en compte per a entitats com la FOLC, la Plataforma per la llengua, associacions de

cultura popular, etc. Catalunya és un país ric en associacions que poden oferir aquests espais.

Debat posterior

En una primera observació es va matisar el tema de la transmissió intergeneracional en el sentit de tenir en compte que no només transmeten el català als fills els pares catalanoparlants d'origen, sinó també pares que tenen el castellà com a llengua inicial i que s'havien incorporat al català prèviament.

Es valora també el paper de l'associacionisme cultural i de les escoles com a centres de difusió o de socialització.

Es comenten els dèficits en la política lingüística pública per condicionaments econòmics i es considera que actualment tot el sector públic està sota mínims: el consorci, els hospitals, ambulatoris, escoles públiques, etc. No és diferent de tots els àmbits d'acció pública. Són unes mancances que són degudes per una banda a les polítiques neoliberals que deterioren l'estat del benestar, i en el nostre cas, també per la dependència que té l'economia catalana respecte a l'Estat espanyol. Davant la lògica de feblesa econòmica, el consorci està actuant com a element redireccionador cap a les entitats o els cursos d'adults dels ajuntaments. Aquests fan una funció molt positiva que s'hauria d'implementar molt més.

Una altra iniciativa que es comenta és la dels plans d'entorn, que sembla que per qüestions de pressupost ara no es fan amb l'extensió que es feien uns anys enrere. Bàsicament, es manté allà on els ajuntaments n'han assumit el cost.

Una pregunta sobre els resultats de l'enquesta d'usos lingüístics va comportar una extensa valoració. Algunes persones interpretaven que de l'enquesta es deduïa que la situació del català era molt greu, però des de la taula es va observar que la interpretació de les enquestes és delicada perquè no sempre es tenen en compte variables com els canvis demogràfics que s'estan produint. Per exemple, des de l'última enquesta a la del 2008 la mortalitat per envelliment ha afectat sobretot el grup dels catalanoparlants d'origen, de manera que, en bona mesura, la pèrdua de població catalanoparlant es produeix perquè s'han mort. D'aquí a vint anys el fenomen tindrà un signe invers. Les dades s'han de contextualitzar en el marc de processos demogràfics com aquest, que expliciten factors explicatius de primer ordre que tot

sovint s'obvien.

Amb referència als usos de la llengua entre els joves s'ha de tenir en compte que, tot i que la població catalanoparlant d'origen és minoritària, el català encara té un elevat poder de penetració en un important sector dels joves.

Els processos d'apropiació lingüística i de contactes lingüístics requereixen un temps. La primera aproximació és una aproximació pragmàtica a la llengua, però la perspectiva de millorar la mobilitat social pot potenciar l'interès per emprar-la.

És important mirar les dades generals, però s'ha de mirar amb especial atenció quin és el comportament de la població autòctona i la població arrelada que fa 15 o 20 anys que viu aquí. I, sobre aquest col·lectiu, observar quin és els tipus de mobilitat lingüística que s'hi detecten, quins tipus de trajectòries lingüístiques estan fent. No es poden fer lectures sobre l'estat del català basades en el curt termini, com ara comparar les dades del 2003 i el 2008 sense tenir prou present que hi ha hagut una incorporació d'un milió de persones, i que tot just inicien una trajectòria d'usos lingüístics en què el paper del català pot anar-se modificant.

És cert que hi ha elements que generen una dificultat objectiva per al català, que té a veure amb el volum general de parlants, però hi ha una dificultat tan o més important que aquesta, que té a veure amb els processos de tancament o obertura social que afavoreixen o dificulten els contagis en els usos lingüístics. Una situació més oberta en les xarxes de relacions, de major contacte potencial entre catalanoparlants d'origen i castellanoparlants d'origen, és un escenari favorable per al català.

Federació d'Organitzacions per la Llengua Catalana (FOLC)

